

Srbija

Izvršni pregled

Ustav i drugi zakoni i propisi ograničavaju verske slobode, a vlasti ih u praksi mahom nisu poštovale. I mada verska uverenja nisu ograničavana, ograničavano je njihovo izražavanje. Vlada nije pokazala ni napredovanje ni nazadovanje u svom zalaganju i zaštiti prava na verske slobode.

Bilo je izveštaja o društvenom nasilju i diskriminaciji zbog verske pripadnosti, verovanja ili upražnjavanja verskih običaja.

Predstavnici Ambasade Sjedinjenih Država nastavili su da se zalažu za promene Zakona o crkvama i verskim zajednicama i Zakona o restituciji kako bi se ispravili izvesni diskriminatorni aspekti pojedinih važećih propisa. Zvaničnici Ambasade sastajali su se s predstavnicima svih verskih zajednica i podsticali međuveršku saradnju. Predstavnici Ambasade razgovarali su o verskim slobodama s pripadnicima podeljene Islamske zajednice i preduzimali aktivnosti usmerene na obnavljanje saradnje.

Prvi odeljak. Verska demografija

Na popisu 2002. godine 95 posto stanovnika izjasnilo se da pripada jednoj od sedam „tradicionalnih“ verskih zajednica. Blizu 84 posto građana je srpske pravoslavne veroispovesti. Rimokatolici čine 5 posto stanovništva i uglavnom je reč o etničkim Mađarima i Hrvatima iz Vojvodine. Muslimana ima 3 posto i njih čine Bošnjaci iz Sandžaka, etnički Albanci s juga i Romi iz čitave zemlje. Protestanati čine 1,5 posto stanovništva. Jevrejska zajednica prema proceni broji između 1.300 i 1.400 pripadnika. Većina posmatrača primećuje da je broj onih koji redovno odlaze u crkvu, posebno kod pravoslavnih Srba, prilično mali.

Na kraju godine registrovano je ukupno šesnaest „netradicionalnih“ verskih zajednica: Hrišćanska adventistička crkva (Crkva adventista sedmog dana), Evangelička metodistička crkva, Crkva Isusa Hrista svetaca poslednjih dana (Mormoni), Evandeoska crkva u Srbiji, Crkva Hristova ljubav, Hristova duhovna crkva, Savez Hrišćanskih baptističkih crkava u Srbiji, Hrišćanska Nazarenska verska zajednica, Crkva Božja u Srbiji, Protestantska hrišćanska zajednica u Srbiji, Hristova crkva braće u Republici Srbiji, Slobodna crkva Beograd, Jehovini svedoci – Hrišćanska verska zajednica, Zavetna crkva Sion, Unija reformnog pokreta adventista sedmog dana i Protestantska evandeoska crkva „Duhovni centar“.

Drugi odeljak. Odnos vlasti prema verskim slobodama

Pravni/politički okvir

Ustav i drugi zakoni i propisi ograničavaju verske slobode.

Zakon o crkvi i verskim zajednicama priznaje sedam „tradicionalnih“ verskih zajednica: Srpsku pravoslavnu crkvu, Rimokatoličku crkvu, Slovačku evangeličku crkvu, Reformatsku hrišćansku crkvu, Evangeličku hrišćansku crkvu, Islamsku zajednicu i Jevrejsku zajednicu. Na internet stranici Ministarstva vere postoje linkovi samo za ove „tradicionalne“ zajednice. Zvanična državna religija ne postoji; međutim, Srpska pravoslavna crkva uživa povlašćen položaj. Vlasti nastavljaju da subvencionišu primanja sveštenika Srpske pravoslavne crkve koji rade u stranim državama. Druge vrste povlastica, kao što je zdravstveno i penziono osiguranje, Vlada je obezbedila sveštenicima raznih crkava na osnovu njihovih pojedinačnih dogovora s državom, ali te povlastice ne važe za sve.

Pored sedam „tradicionalnih“ zajednica jasno pomenutih u zakonu (što im automatski obezbeđuje upis u Registar crkava i verskih zajednica), Ministarstvo vera dodelilo je ovaj status i Eparhiji Rumuske pravoslavne crkve Dakija Feliks sa sedištem u Rumuniji i administrativnim sedištem u Vršcu (Vojvodina).

Iako verske zajednice nisu dužne da se registruju, one koje nisu registrovane suočavaju se sa značajnim poteškoćama kada pokušaju da otvore bankovni račun, da kupe ili prodaju imovinu ili objavljuju literaturu. Zakoni o imovini i porezu predviđaju da jedino registrovane verske zajednice mogu biti oslobođene plaćanja poreza na imovinu i na dodatu vrednost (PDV); primena ovih zakona omogućava registrovanim zajednicama da traže povraćaj PDV-a.

Da bi se registracija obavila potrebno je predati imena članova verske zajednice, njihove jedinstvene matične brojeve i potpise; dokaz da verska zajednica ima najmanje stotinu članova; statut zajednice i prikaz njenog verskog učenja, obreda i verskih ciljeva, te osnovnih aktivnosti; i podatke o izvoru finansiranja. Zakon se takođe postarao da onemogući registraciju onim verskim zajednicama u čijem se nazivu pojavljuje deo imena neke od već registrovanih zajednica. Međutim, Ministarstvo vera odobrilo je registraciju nekoliko „netradicionalnih“ crkava i verskih zajednica koje u svojim nazivima imaju reči „protestantska“ i „evangelička“. Predstavnici Ministarstva vera objašnjavaju to svojim nastojanjem da „kreativno tumače“ zakon kako bi dozvolili registraciju i nekontroverznim grupama, onda kad sličnosti u nazivima ne dovode do pometnje u javnosti niti izazivaju pravne poteškoće.

Učenici u osnovnim i srednjim školama moraju da odaberu da li će pohađati versku nastavu jedne od sedam „tradicionalnih“ crkava ili verskih zajednica ili građansko vaspitanje. Predstavnici Ministarstva vera naglašavaju da zakon dozvoljava i registrovanim

netradicionalnim grupama da ponude nastavu iz veronauke, ali dosad nijedna nije pokušala to i da uradi.

Prema Zakonu o vraćanju oduzete imovine crkvama i verskim zajednicama iz 2006. priznaju se zahtevi za povraćaj crkvene imovine koja je oduzeta posle 1945. Ovaj zakon je 2009. godine podnet Ustavnom sudu na ocenu ustavnosti zbog optužbe je diskriminatorski budući da se njime predviđa vraćanje isključivo oduzete crkvene imovine a zanemaruju se zahtevi za vraćanje imovine oduzete građanima. Sud je 20. aprila odbacio sve prigovore, presudivši da zakon ne narušava principe pravne jednakosti i nediskriminacije zajemčene Ustavom i Evropskom poveljom o zaštiti ljudski prava i osnovnih ljudskih sloboda. U septembru je pak Skupština usvojila Zakon o vraćanju imovine oduzete građanima, koji počiva na drugačijim principima kompenzacije od Zakona o vraćanju imovine crkvama i verskim zajednicama iz 2006.

Vlasti priznaju sledeće verske praznike kao državne: pravoslavni Veliki petak, Uskrs i Božić. Radnici drugih veroispovesti imaju pravo da odsustvuju s posla u vreme njihovih praznika, kao što su Božić, Veliki petak i Uskrs; Kurban i Ramazanski Bajram; Jom kipur. Rimokatolička crkva istrajava u zahtevu da se kao državni praznik prizna i katolički Božić.

Postupanje vlasti

Nije bilo izveštaja o narušavanju verskih sloboda. Vlasti su povremeno ograničavale verske slobode pravnim i političkim sredstvima. Ova ograničenja uglavnom proističu iz posebnog odnosa prema sedam „tradicionalnih“ crkava i verskih zajednica koji je propisan Zakonom o crkvama i verskim zajednicama. U pojedinim slučajevima ograničavana je gradnja i otežavano je vraćanje imovine oduzete za vreme prethodnih vlasti. Protestantske crkve zahtevale su od Vlade da izmeni zakon tako što će ukinuti one odredbe kojima se verske zajednice dele na „tradicionalne“ i „netradicionalne“, a prevashodno one koje se odnose na uslove za registraciju „netradicionalnih“ crkava i verskih zajednica.

Ministarstvo vera i dalje odbija da registruje Baptistički savez, pokret Hare Krišna, Pentekostalnu crkvu i Protestantsku evanđeosku crkvu iz Subotice. Prema podacima Vrhovnog suda, krajem godine su u postupku i dalje bile žalbe koje su tri verske zajednice – Savez baptističkih crkava, Crkva hrišćanskog zaveta i Crnogorska pravoslavna crkva – podnele tom sudu, žaleći se na odluku Ministarstva da im uskrati registraciju.

I mada ni Grčka ni Ruska pravoslavna crkva nisu registrovane, vlasti ih priznaju i dopuštaju im slobodno delovanje. Vlasti pak nisu dozvolile registraciju i ostalim pravoslavnim crkvama, uprkos nastojanjima Makedonske i Crnogorske crkve da steknu priznanje. Zvaničnici Ministarstva navode da su zahtevi Makedonske i Crnogorske pravoslavne crkve da se registruju nezavisno od Srpske pravoslavne crkve, koja inače ne priznaje ni jednu ni drugu, posledica unutrašnjeg raskola u koji država ne može da se meša. Rumunska pravoslavna crkva nalazi se u sličnoj situaciji izvan eparhije u Vojvodini u okviru koje je priznata.

Zvaničnici Ministarstva ranije su naglašavali da ove zajednice ne mogu da se registruju zbog toga što je reč „pravoslavna“ deo naziva već registrovane crkve, te da bi Srpska pravoslavna crkva imala osnova da tuži Ministarstvo ukoliko bi ih ono registrovalo.

Poglavari protestantskih verskih zajednica i predstavnici nevladinih organizacija (NVO) nastavljaju da osporavaju izvođenje verske nastave u državnim školama, dok poglavari verskih grupa izostavljenih iz nastavnog programa izražavaju nezadovoljstvo zbog toga što vladine institucije imaju preusku definiciju vere. Vlada je osnovala Komisiju za versku nastavu u osnovnim i srednjim školama koju čine predstavnici Ministarstva vera i predstavnici sedam „tradicionalnih“ verskih zajednica.

Studenti i dekan Fakulteta za islamske studije u Novom Pazaru nastavili su da ulažu proteste zbog činjenice da je Ministarstvo vera isključilo ovaj fakultet iz godišnjeg konkursa za studentske stipendije. Oni tvrde da su uslovi konkursa bili nepravedni zbog toga što su studenti Srbi iz Srbije, kao i oni iz Republike Srpske u Bosni i Hercegovini i drugih susednih zemalja imali povlašćen položaj.

Pojedine verske zajednice – a pre svega jevrejska i muslimanska zajednica, kojima je zemlja oduzeta pre 1945. godine – protive se tome što se prema Zakonu o vraćanju imovine crkvama i verskim zajednicama 1945. godina uzima kao granica od koje se uvažavaju zahtevi za restituciju. Delimično i kao odgovor na ove primedbe, novi Zakon o vraćanju lične imovine omogućava pojedinačnim potražiocima da povrate imovinu koju su žrtve Holokausta izgubile u Drugom svetskom ratu. Predstavnici nekoliko verskih zajednica izneli su pritužbe na sporost s kojom se odvija vraćanje imovine i založili su se za izjednačavanje njihovog položaja sa Srpskom pravoslavnom crkvom. Prema zakonu o vraćanju imovine crkvama i verskim zajednicama iz 2006. godine neregistrovane verske zajednice nemaju pravo da traže povraćaj oduzete imovine. Iako prema zakonu donetom ove godine i građani mogu tražiti vraćanje lične imovine, zakon i dalje ne dozvoljava vraćanje imovine koja je nekad pripadala neregistrovanim verskim zajednicama.

Kad je reč o vraćanju imovine oduzete crkvama i verskim zajednicama posle 1945. godine bilo je napretka mada je on bio usporen. Direkcija za restituciju nastavila je da rešava 3.049 zahteva koje su od 2006. do 2008. podnele Srpska pravoslavna crkva, Katolička crkva, Jevrejska zajednica, Rumunska pravoslavna crkva, Reformatska hrišćanska crkva, Islamska zajednica, Evangelička crkva i Savez hrišćanskih baptističkih crkava. Prema navodima Direkcije vraćeno je 283.160 kvadratnih kilometara zemlje, što čini 40 posto od 821.974 kvadratnih kilometara koliko se potražuje. Najveći broj zahteva podnela je Srpska pravoslavna crkva, kojoj je vraćeno 44 posto tražene imovine. Katoličkoj crkvi vraćeno je 11 posto tražene imovine, Jevrejskoj zajednici 0,5 posto, a Islamskoj zajednici nije vraćeno ništa od tražene imovine.

Treći odeljak. Odnos društva prema verskim slobodama

U pojedinim izveštajima navodi se da je bilo društvenih napada i diskriminacije na osnovu verske pripadnosti, uverenja ili upražnjavanja verskih običaja. Poglavari manjinskih verskih zajednica nastavljaju da prijavljuju fizičke napade, vandalizam, govor mržnje i negativno medijsko izveštavanje. Odgovori policije na vandalske napade i druge društvene fenomene uporene protiv verskih grupa retko kad su doveli do hapšenja, izricanja optužbi ili drugih vidova razrešavanja ovih incidenata. Budući da su etnička pripadnost i veroispovest često neraskidivo povezani, za mnoge ovakve slučajeve teško je reći da li su posledica etničke ili verske netrpeljivosti.

Iako nevladine organizacije beleže manji broj verski motivisanih napada, verske zajednice, posebno one manjinske, i dalje se suočavaju sa slučajevima srknavljenja njihovih crkava, groblja i drugih verskih objekata. U većini incidenata meta su Jehovini svedoci i Adventisti sedmog dana. Napadači najčešće sprejem ispisuju grafite; gađaju objekte kamenjem, ciglama ili flašama; skrnave grobne spomenike. Nevladine organizacije zameraju vlastima na sporom ili neodgovarajućem reagovanju. Verski poglavari manjinskih zajednica uvereni su da je smanjenje broja napada na njihove zajednice povezano s nastojanjima države da se priključi Evropskoj Uniji i sve jačem uverenju javnosti da je poštovanje ljudskih prava jedan od preduslova za to.

Protekle godine u nekoliko navrata napadane su internet stranice Srpske pravoslavne crkve, ali posmatrači iz nevladinih organizacija navode da ova crkva obično ne prijavljuje takve slučajeve.

Pojedine omladinske desničarske grupe nastavile su da javno osuđuju „sekte“. Pored toga, u novinama, a pre svega u žutoj štampi, i dalje se vodi propaganda „protiv sekti“, pa se manje, multietničke hrišćanske crkve, uključujući i Baptiste, Adventiste sedmog dana, Jehovine svedoke i druge manje verske grupe proglašavaju „sektama“ za koje se tvrdi da su opasne.

Zakon zabranjuje govor mržnje, ali ultranacionalističke grupe i male konzervativne izdavačke kuće nude prevode antisemitskih knjiga. Omladinske desničarske grupe i internet forumi nastavljaju da ohrabruju antisemitizam i koriste govor mržnje protiv jevrejske zajednice. U februaru je pop zvezda Maja Nikolić u gledanom rijalitetu izjavila: „Ne volim Jevreje“. Ministarka pravde proglasila je komentar Nikolićeve za govor mržnje i javni tužilac je otvorio istragu. Do kraja godine suđenje nije bilo okončano, ali je tužilac izjavio da bi protiv Nikolićeve mogao biti pokrenut krivični postupak zbog izazivanja nacionalne, rasne i verske mržnje, za šta je propisana zatvorska kazna od šest meseci do pet godina. Republička radiodifuzna agencija promenila je posle tog događaja pravila emitovanja i zabranila živi prenos rijaliti programa, kako bi se izbeglo prenošenje govora mržnje.

Četvrti odeljak. Politika Vlade Sjedinjenih Država

Zvaničnici Američke ambasade nastavili su da se zalažu za promene zakona o verskim zajednicama i restituciji kako bi se iz njih izbacile diskriminatorne odredbe. Zvaničnici Ambasade redovno se sastaju s predstavnicima vlasti, Srpske pravoslavne crkve i vođama brojnih verskih i nacionalnih manjina kako bi podsticali poštovanje verskih sloboda i ljudskih prava, te ohrabрили saradnju među verskim zajednicama. Angažujući se oko podeljene Islamske zajednice u Ambasadi je održan Iftar (večera za vreme Ramazana), na koji su bili pozvani poglavari mnogih drugih verskih grupa, čime su Sjedinjene Države iskazale podršku multikonfesionalnom društvu u zemlji. Predstavnici Ambasade redovno se sastaju s muslimanskim poglavarima kako bi ih ohrabрили da mirno razrešavaju razlike. Vlada Sjedinjenih Država pozvala je grupu od pet verskih lidera različite veroispovesti da učestvuju u međunarodnom programu razmene posvećenom ulozi vere u rešavanju socijalnih pitanja u Sjedinjenim Državama.